

WOJCIECH WÓJCIKOWSKI*

OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI W REGIONIE UZDROWISK POPRADZKICH

STRATEGIC AREAS OF INTERVENTION IN THE POPRAD SPA RESORT

Streszczenie

Celem artykułu jest przybliżenie problemów związanych zagrożeniami obszaru uzdrowisk popradzkich ze strony środowiska przyrodniczego oraz negatywnym oddziaływaniem komunikacji dróg krajowych przechodzących przez atrakcyjne ośrodki uzdrowiskowe i wypoczynkowe regionu Doliny Popradu. Ważnym elementem dla dalszego funkcjonowania obszaru uzdrowisk popradzkich jest zmniejszenie uciążliwości związanej z hałasem komunikacyjnym pochodzącym od komunikacji tranzytowej, albowiem w większości przypadków ruch tranzytowy jest podstawowym elementem zwiększającym zanieczyszczenie powietrza i obniżającym komfort akustyczny uzdrowiska.

Słowa kluczowe: Region Uzdrowisk Popradzkich, Małopolska, obszary strategicznej interwencji, uzdrowisko, Krynica-Piwniczna-Muszyna

Abstract

The purpose of the paper is to present the problems associated with the negative impact of public roads passing through the attractive spa facilities and the region of Poprad River Valley, which have enjoyed considerable interest on the part of spa visitors, tourists and investors because of the landscape, the richness of its natural, and high-quality mineral medicine resources. An important element for keeping in this area spas is to reduce the communication burden on the transit passing through the center of these centers because in most cases, transit traffic is a key element of increasing air pollution and lower the acoustic comfort

Keywords: Poprad Spas Region, Malopolska, strategic intervention areas, spa, Krynica-Piwniczna-Muszyna

* Mgr inż. arch. Wojciech Wójcikowski, Instytut Projektowania Miast i Regionów, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

1. Wstęp

Uzdrowiska popradzkie wraz licznymi ośrodkami turystycznymi w Regionie Popradzkim¹ od lat cieszą się dużym zainteresowaniem ze strony kuracjuszy, czasowiczów i inwestorów z uwagi na walory krajobrazu, bogactwo form przyrodniczych oraz wysokiej jakości mineralne surowce lecznicze. Obszar Uzdrowisk Popradzkich wciną się jakby klinem w terytorium Słowacji. Od Wschodu, Południa i Zachodu obszar trzech gmin uzdrowiskowych: Piwniczna Zdrój, Muszyna-Złockie, Krynica Zdrój, graniczy ze Słowacją. Propozycja uwzględnienia Regionu Uzdrowisk Popradzkich jako obszaru strategicznej interwencji może stanowić szansę dla ich dalszego rozwoju, szansę na poprawę warunków życia jej mieszkańców kuracjuszy oraz warunkującą dalszy wzrost zainteresowania inwestorów przejawiający się w nowych inwestycjach w zakresie turystyki, wypoczynku i lecznictwa uzdrowiskowego.

2. Obszary strategicznej interwencji a Region Uzdrowisk Popradzkich

Region Uzdrowisk Popradzkich, wg. typologii polskich podregionów przedstawionej przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w 2009 roku, zlokalizowany jest w grupie 6 – *Peryferie Polski wschodniej i południowo-wschodniej*, dla której rekomenduje się:

- podnoszenie kapitału ludzkiego poprzez zwiększanie jakości kształcenia,
- inwestycje w obszarze infrastruktury społecznej szczególnie edukacyjnej,
- polepszanie połączeń komunikacyjnych z najbliższymi regionami wzrostu,
- zwiększenie dostępności infrastruktury cyfrowej szczególnie dla odbiorców indywidualnych,
- wspieranie rozwoju sektora turystycznego, na terenach posiadających wystarczający potencjał w tym zakresie².

Według analizy Ministerstwa Rozwoju Regionalnego *obszary peryferyjne Polski wschodniej i południowej* charakteryzują się najniższym w kraju poziomem produktywności pracy. Niewielka jest innowacyjność funkcjonujących tutaj przedsiębiorstw, podobnie niekorzystnie kształtują się statystyki opisujące aktywność wdrożeniową sektora nauki. Za lokalny potencjał rozwojowy uznać nale-

ży stosunkowo czyste środowisko naturalne. W połączeniu z relatywnie dużym udziałem powierzchni obszarów chronionych w części podregionów (dotyczy to przede wszystkim podregionów: nowosądeckiego, krośnieńskiego oraz kieleckiego) świadczy to o dużym potencjale turystycznym grupy 6. Niestety, jedynie Nowosądecczyzna oraz podregion krośnieński posiadają bazę infrastrukturalną umożliwiającą przynajmniej częściowe wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego. Również w kontekście potencjalnego rozwoju turystyki należy wspomnieć o ograniczonej dostępności komunikacyjnej podregionów z grupy 6. Dużym problemem, praktycznie w ramach całej grupy, jest zjawisko wykluczenia cyfrowego – szczególnie dużym wyzwaniem rozwojowym wydaje się więc zwiększenie dostępu do wydajnego Internetu szerokopasmowego osiągalnego dla odbiorców indywidualnych³.

Diagnoza przedstawiona w powyższym dokumencie nie w pełni odzwierciedla sytuację panującą w tym regionie, albowiem jest zbyt ogólna, nie wymienia całej gamy obszarów problemowych, licznej grupy innych zagrożeń występujących w gminach uzdrowiskowych leżących w dolinie Popradu. Na podstawie wieloletnich obserwacji prowadzonych w uzdrowiskach popradzkich, w latach 2003-2009, głównymi obszarami problemowymi w tym regionie jest walka z zagrożeniami związanymi pośrednio lub bezpośrednio ze środowiskiem przyrodniczym jego ukształtowaniem podziemnym i nadziemnym oraz atrakcyjnością surowców leczniczych występujących w tym regionie.

Choć peryferyjne położenie regionu niemniej obciążone ruchem kołowych tranzytowych. W większości przypadków ruchem samochodowym przechodzącym przez centra miast, na granicy z obszarem leczniczym miejscowości. Wzmocnione wzmogonym ruchem turystycznym związanych z atrakcyjnością tych terenów i ich promocją oraz w konsekwencji zwiększaniem się bazy turystycznej, wypoczynkowej i uzdrowiskowej.

3. Zagrożenia ze strony środowiska przyrodniczego

W uzdrowiskach popradzkich bogactwo środowiska przyrodniczego stanowiące niewątpliwie duży atut i niesamowity potencjał dla rozwoju regionu niesie ze sobą również liczne zagrożenia.

Najistotniejszym zagrożeniem dla rozwoju osadnictwa, rozwoju infrastruktury drogowej i technicznej w tym regionie są licznie występujące osuwiska co związane jest przede wszystkim z budową geologiczną Karpat – występuje tu charakterystyczny flisz karpacki. Flisz karpacki w dużym uogólnieniu zbudowany jest z serii naprzemianlegle ułożonych warstw piaskowców i łupków, a także – w znacznie mniejszych ilościach – mułowców, zlepieńców, ilowców, margli i wapieni⁴. Występowaniu osuwisk w regionie popradzkim sprzyja czasem działalność człowieka, niemniej najbardziej niebezpieczne są gwałtowne opady deszczu czy roztopy wiosenne. Szczególnie niebezpieczne są długie, wilgotne i chłodne okresy, trwające przez kilka miesięcy.

Uzdrowiska popradzkie to miejscowości przez które przepływają górskie rzeki niosące w okresie ulew olbrzymie masy, gwałtownie przybierającej i szybko płynącej wody⁵. W dolinach rzeki Poprad istnieją liczne tereny zagrożone powodzią, łąki systematycznie podmywane przez występujące ostatnimi laty dość gwałtownymi burzami w okresie wiosny i lata.

Na przykład w Piwnicznej prawie co roku w okresach letnich opadów dojazd do przejścia granicznego w położonego na terenach osuwiskowych, w obszarze leśnym, jest zablokowany przez obsuwający się grunt wraz z jezdnią. Choć sukcesywnie droga ta jest naprawiana to stanowi to stanowi to pewne utrudnienie dla ruchu turystycznego oraz przygranicznego. Natomiast najniżej położona część miejscowości bywa w tym samym czasie zalewana do górnych krawędzi wałów, niekiedy woda wdziera się dalej, wylewa również potok Czercz, dopływ Popradu, podmywając stojące na swej drodze domy i inne obiekty.

W wielu miejscowościach stanowi rzeka również istotną barierę rozwoju miasta, szczególnie jest to widoczne w Piwnicznej i Muszynie, choć z drugiej strony stanowi malowniczą izolację funkcji miejskiej od funkcji uzdrowskiej. Centrum miasta i centrum uzdrowska oddzielone jest nie tylko rzeką ale również wzdłuż Popradu przechodzi jeszcze linia kolejowa. Sytuacja ta jest może jest nieco inna w Żegiestowie albowiem przez rzekę Poprad przechodzi granica państwa, natomiast w Krynicy Poniczanka nie stanowi aż tak dużej roli w panoramie miasta, nie stanowi bariery jego rozwoju.

4. Zagrożenia dla obszarów leczniczych

Peryferyjne położenie Regionu Uzdrowisk Popradzkich⁶ mogłoby stwarzać problem z ich dostępnością i być istotnym problemem dalszego ich rozwoju, to z uwagi na swoją atrakcyjność oraz przygraniczne położenie, obszar ten obciążony jest dużym ruchem kołowych tranzytowym. W Piwnicznej i Muszynie ruch samochodowy przechodzi przez centra średniowiecznych układów tych miast. w sąsiedztwie lub na granicy z obszarem leczniczym miejscowości. Wzmocnione wzmogonym ruchem turystycznym związanych z atrakcyjnością tych terenów i licznymi działaniami lobbingsowymi i promocją a także dość intensywnie zwiększającą się bazą turystyczną, wypoczynkowej i uzdrowskiej.

Warto tutaj wspomnieć, iż oprócz dużej atrakcyjności statutowych uzdrowisk powstają liczne ośrodki w innych miejscowościach jak kompleks w Wierchomli, ośrodki w Szczawiku, Suchej Dolinie. Problem ten występuje w Piwnicznej-Zdroju, Krynicy-Zdroju, Muszynie-Zdroju, Żegiestowie-Zdroju przez te miejscowości przechodzą lokalnie ważne szlaki komunikacyjne – drogi krajowe do przejść granicznych ze Słowacją. W okresie sezonu turystycznego szczególnie wzmogony ruch panuje na przejściach w Piwnicznej-Zdroju (Mniszek nad Popradem), Muszynie koło Tylicza oraz na nowym przejściu w Leluchowie.

Panujące w uzdrowskich popradzkich zanieczyszczenie hałasem komunikacyjnym na granicy obszaru leczniczego niekiedy wzmocnione jest również przez hałas przemysłowy generowany przez liczne rozlewnie wód leczniczych i mineralnych. W ostatnim dziesięcioleciu dość dynamiczny wzrost sprzedaży wód mineralnych „zaowocował” rozwojem istniejących i powstaniem nowych zakładów w tej okolicy. Uciążliwość związana ze wzmogonym ruchem samochodowym w regionie to zanieczyszczenie powietrza spalinami i hałasem.

Działalność powodująca zwiększenie hałasu (komunikacyjnego i przemysłowego) oraz towarzyszące temu zwiększenie zanieczyszczenia środowiska spalinami jest najmniej pożądaną w obszarach leczniczych, niemniej stała się podstawą funkcjonowania wielu zlokalizowanych tam firm o uznanych markach⁷. Nie jest bez znaczenia rozprzestrzenianie się dźwięków i utrzymywanie smogu w kształtowaniu terenu, jakim jest wąska dolina rzeczna.

Ważnym problemem uzdrowisk popradzkich jest również fakt, iż główne drogi tranzytowe przechodzące miejscowości prowadzą do przejść granicznych, przez co są drogami krajowymi, co do których kompetencje gmin są ograniczone do minimum. Szczególnie trudnym przypadkiem zarówno z finansowego, jak i prawnego poziomu jest Piwniczna Zdrój, gdzie uciążliwa droga krajowa przechodzi przez centrum średniowiecznego założenia urbanistycznego i w niedalekim sąsiedztwie terenów leczniczych uzdrowiska. Ponadto region uzdrowisk popradzkich znajduje się w ponad dwugodzinnej izochronie odległości od dużego miasta (wojewódzkiego), co stwarza pewne naturalne możliwości marginalizacji zarówno tych terenów, jak i ich problemów.

Prowadzone działania na terenie gminy Muszyna-Złockie, gdzie wybudowano nowe przejście drogowe w Leluchowie, zmodernizowano drogę jedynie w niewielkim zakresie albowiem tylko w okolicach, gdzie wybudowano nowy most drogowy przy wjeździe do miasta od strony Piwnicznej, co usprawniło nieco przejazd samochodów od strony Piwnicznej. Stało się załącznikiem zaprojektowanej obwodnicy Muszyny, projektowanej wzdłuż linii kolejowej prowadzącej z Muszyny do czołowego dworca w Krynicy. Obwodnica Muszyny wsparta środkami unijnymi ma szansę na realizację w niedalekiej przyszłości albowiem wpisuje się w działania w obszarach strategicznej interwencji.

W przypadku Krynicy w ostatnich latach zmodernizowano graniczne przejście drogowe w Muszynie wraz z drogą, która odciąża Krynicę ruchem tranzytowym do przejścia granicznego oraz do rozlewni wód zlokalizowanych w Tyliczu i Powroźniku. Pomimo tych działań w przypadku Krynicy perły polskich uzdrowisk obserwuje się nadal obciążenie intensywnym ruchem samochodowym. Przejazd przez centrum uzdrowiska ciężkiego transportu kołowego istnieje nadal, wzmocniony dużą ilością autobusów, a także lokalnym i turystycznym ruchem samochodów osobowych jest przyczyną znacznego obniżenia komfortu akustycznego w obszarze strefy A ochrony uzdrowskiej, jest również ko-

lizją funkcjonalną. Jest również przyczyną dodatkowego zanieczyszczenia powietrza, pomimo iż w Krynicy zlikwidowano dużą ilość kotłowni opalanych węglem, z przejściem na bardziej ekologiczny gaz, zredukowano część zanieczyszczenia powietrza, niemniej nadal zanieczyszczenie powietrza pyłami, dwutlenkiem siarki, dwutlenkiem azotu jest jednym z najwyższych spośród uzdrowisk małopolskich i charakterystyczny smog utrzymuje się nad miastem przy sprzyjających warunkach pogodowych.

5. Wnioski

Bogactwa naturalne, tradycja lecznictwa uzdrowskiego, duża atrakcyjność turystyczna terenów o wysokich walorach kulturowych, mogą przyczynić się do rozwoju regionu. Jednak obszary problemowe, jakie występują w regionie, wymagają konkretnych działań ze strony państwa. Niwelowanie i zapobieganie skutkom żywiołów, takich jak powódź i osuwiska, a także poprawa układu komunikacji krajowej w regionie uzdrowiska popradzkich mająca na celu przeniesienie komunikacji tranzytowej, tak by nie zakłócała funkcjonowania uzdrowskiego, to znaczy nie obniżała komfortu z korzystania ich leczniczych właściwości, powinno być przedmiotem troski zarówno na poziomie krajowym, wojewódzkim, jak i gminnym. Istnieje realna szansa na poprawę sytuacji regionie, albowiem dziedziny, takie jak układy komunikacji krajowej, działania w regionach przygranicznych oraz w terenach o wysokich walorach kulturowych i obszarach wypoczynkowych w tym także o charakterze uzdrowskim, są w zakresie obszarów problemowych i z definicji region uzdrowskich popradzkich jest obszarem strategicznej interwencji. Niemniej jednak rozwiązywanie licznych problemów regionu wymaga całego szeregu działań władz gminnych: od lobbingu i planowania działań, konsultowania ich na wielu szczeblach administracyjnych do pozyskiwania środków i realizacji inwestycji.

Przypisy

- ¹ W gminie Piwniczna Zdrój; Ryto, Łomnica Zdrój, Wierchomla, Żegiestów Zdrój, w gminie Muszyna-Złockie: Milik, Szczawnik i Powroźnik, w gminie Krynica Zdrój: Tylicz i Muszynka.
- ² *Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce. Wnioski z analiz*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009.
- ³ *Op. cit.*
- ⁴ Uwarstwienie frakcyjne fliszu charakteryzuje się nagromadzeniem grubego materiału skalnego w obrębie spągu warstwy i stopniowym przechodzeniem w materiał coraz drobniejszy, aż do osadów ilastych w obrębie jej stropu. Masyw Karpat charakteryzuje się również bardzo skomplikowaną tektoniką. Licznie występujące uskoki, o różnych wielkościach przesunięć, dzielą masyw na bloki. Strefy silnych zaburzeń tektonicznych związane są ze znacznym naruszeniem skał w rejonach uskokowych (strzaskania, spękania) jak i z wyraźnymi sfałdowaniami; Na terenie Karpat fliszowych, stanowiącym 6 % powierzchni kraju, występuje aż 95 % osuwisk w Polsce (średnio 1 osuwisko na km²). Ich liczba sięga blisko 20 tysięcy, a po stronie słowackiej i czeskiej jest ich znacznie więcej. Po katastrofalnych opadach atmosferycznych w latach 1997-2002 na niespotykaną skalę uaktywniły się stare bądź powstały nowe osuwiska, powodując ogromne szkody gospodarcze. Szacuje się, że straty spowodowane osuwiskami na przełomie 2000/2001 tylko w województwie małopolskim wyniosły blisko 183 mln zł, w tym 86 mln zł w infrastrukturze drogowej i mostowej (informacje ze strony rządu RP). Poszkodowanych zostało 1671 rodzin, a ich straty określono na 46 mln zł. Choć szkody ekonomiczne są możliwe do oszacowania, to strat społecznych odniesionych w wyniku tych zjawisk nikt nie jest w stanie wycenić; Za: A. Stopkowicz, M. Cała, *Analiza stateczności zboczy zlokalizowanych we fliszu karpackim z zastosowaniem metod numerycznych*, XXVII Zimowa Szkoła Mechaniki Górniczej, 2004 (http://home.agh.edu.pl/~cala/papers/2004_3.pdf).
- ⁵ Dotyczy to przede wszystkim Piwnicznej i Muszyny oraz Żegiestowa, miejscowości położonych nad Popradem.
- ⁶ Obszar uzdrowisk popradzkich leży w dwugodzinnej izochronie od dużej aglomeracji krakowskiej.
- ⁷ Marki sprzedające swoje produkty w jakiś sposób związane nazwami z uzdrowiskami: Piwniczanka, Muszynianka, Muszyna, Kryniczanka; Są to produkty dość dobrze rozpoznawane na polskim rynku.

Literatura

- [1] Badania przestrzenno-programowe statutowych i potencjalnych miejscowości uzdrowiskowych położonych w dorzeczu Górnej Wisły z punktu widzenia możliwości ich rozwoju oraz wygrania konkurencji z innymi, europejskimi ośrodkami lecznictwa balneologicznego, Projekt badawczy KBN nr 5 T07 024, pod kier; E. Węclawowicz-Bilskiej PK, Kraków 2006.
- [2] *Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce. Wnioski z analiz*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009.
- [3] Markowski T., *Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju – Dylematy merytoryczne i metodologiczne, Polityka miejska w Polsce i w innych państwach członkowskich UE w kontekście NSS oraz aktualnej i przyszłej polityki spójności*, Katowice 5-6.11.2009.
- [4] Sowa M., *Stanowisko Małopolski wobec Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020*, Małopolska – VIII Konferencja Regionalna, 2.10.2009.
- [5] Szubicka M., *Ocena klimatu akustycznego parku zdrojowego w Inowrocławiu*, praca doktorska, Olsztyn 2008.
- [6] Wójcikowski W., *Środowisko przyrodnicze uzdrowisk Małopolski*, [w:] *Ochrona Środowiska w planowaniu przestrzennym*, E. Węclawowicz-Bilska (red.), Wydawnictwo PK, Kraków 2007.
- [7] Wójcikowski W., *Jakość terenów leczniczych uzdrowiska jako podstawa atrakcyjności przestrzennej całej miejscowości (na przykładzie ośrodków położonych w dorzeczu Górnej Wisły)*, Wydawnictwo PK, Kraków 2009.